

„ÚJ HÚSÉG A RÉGI ÉRTÉKEKHEZ” ELŐSZÓ

DÉKÁNY ANDRÁS – LACZKÓ SÁNDOR

Nehéz lenne megjósolni, hogy mikor kap majd Magyarországon is erőteljesebb hangot (mind a filozófusok részéről, mind pedig a szélesebb nyilvánosság fórumain) az a napjainkra jellemző sajátos problematika, amelyet André Comte-Sponville francia filozófus, egyik (1995 őszén Budapesten is felolvasott) tanulmányában „a morál visszatéréseként” foglalt össze. A filozófus 1995 őszén a budapesti Francia Intézetbe látogatott, hogy megbeszéléseket folytasson az ugyanezen év februárjában Párizsban megjelent (s néhány hónap alatt több mint kétszázötvenezer példányban elkelt) *Le petit traité des grandes vertus* című könyve magyarországi kiadásáról. (A mű magyar fordítása 1998-ban látott napvilágot az Osiris Kiadó gondozásában, *Kis könyv a nagy erényekről* címmel.) Egyúttal azonban előadást is tartott, mégpedig *Le capitalisme est-il moral?* címmel, melyben az iménti gondolatot abban a kontextusban fogalmazta meg, hogy a társadalmilag és gazdaságilag egységessé váló Európának új kulturális, morális modellre volna szüksége. „Morál kell tehát – jelentette ki szinte programszerűen – s ebben ma szinte az egész világ egyetért”. (A tanulmány teljes magyar szövege a szegedi *Pompeji* című folyóirat 1996/2. számában jelent meg *Erkölcös-e a kapitalizmus?* címmel.)

Napjainkban tehát, amikor Comte-Sponville szerint „csábító a morált mindenhez hozzákeverni”, fontosnak tűnik tisztázni a kérdést, hogy mi is a tényleges „helye az erkölcsnek egy társadalomban és különösképpen egy gazdaságon vagy egy vállalaton belül”. Ugyanis ma „minden vállalat saját etikát akar, s abban a reményben ringatja magát, hogy azzal majd sikeresebb lesz.” Főként Amerikában fűznek túlzott reményeket a morál általános társadalmi hatékonyságához, és úton-útfélen ilyen vélekedéseket lehet hallani: „*Ethics pay*, mondják az óceánon túl: az etika fokozza a termelést, az etika gazdagítja az emberi kapcsolatokat, az etika segíti az eladást, az etika teljesítménynövelő”. A morál vonatkozásában nagyon nagy tehát „a kísértés, hogy mindenhová betuszkoljuk”, ami természetesen szemet szúr egy olyan filozófusnak, aki 1968-ban aktív részese volt a párizsi diákmegmozdulásoknak. Akkoriban persze épp az ellenkező véglet, vagyis a minden morált szigorúan elutasító politizálás uralkodott, ezért

engedhet most meg magának Comte-Sponville egy szubjektívebb jellegű megjegyzést, mely szerint a morál előretörése „különösen látványos olyan valakinek, aki az én generációmhoz tartozik”. Saját egykori magatartását is beleértve ugyanis a következőképpen foglalja össze a híres „hatvannyolcas attitűdöt”: „húsz évvel ezelőtt szívesen űztünk sportot az immoralizmusból: a politika elég volt mindenhez ... és egy jó politika tűnt az egyetlen elfogadható morálnak számunkra”.

A 80-as évektől kezdődően viszont az ún. „morális nemzedék” tagjai mintha ugyanúgy túlzásokba esnének Comte-Sponville szerint (még ha ellenkező előjellel is), mint annak idején a „hatvannyolcasok”. Vagyis a mai fiatalok, az előző generációkhoz hasonlóan, ugyancsak leegyszerűsítik a társadalmi kérdéseket, amikor „minden morál a számukra és egy jó morál tűnik nekik a szükséges politikának”. Anélkül, hogy ebben a politika és morál között (s nem csupán Franciaországban) zajló vitában bármiképpen is igazságot akarnánk tenni, csupán csak megjegyezzük, hogy a nyugati civilizáció fejlődése az utóbbi harminc évben az erényekre vonatkozó kérdést általában is felértékelte. Ennek jeleként könyvelhetjük el a már említett Comte-Sponville művet is (*Kis könyv a nagy erényekről*), mely, az udvariasságtól a szeretetig, tizennyolc erényt elemezve mutatja be az individuálisan megszerezhető emberi kiválóság ma lehetséges különböző változatait. De hogy egy másik, magyarul ugyancsak megjelent kortárs erényetikát is említsünk, az amerikai Alasdair Macintyre *Az erény nyomában* című könyvében (Osiris, 1999) szintén arra a következtetésre jut, hogy napjaink uralkodó morális szubjektivizmusával szemben (amelyet az analitikus hagyományban különösen az ún. emotivizmus juttat kifejezésre), csakis a klasszikus, főleg az arisztotelészi erényekhez való visszatérés jelenthet némi ellensúlyt.

Ma tehát az erények kérdése tagadhatatlanul a filozófiai érdeklődés homlokterében áll. Talán ezért is esett ebben az évben a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Filozófia Tanszéke és a Magyar Filozófiai Társaság közös „tanévzáró” konferenciája szervezőiként választásunk erre a témára. Mivel egy immár két éves szép hagyomány (s remélhetőleg hasonlóan ígéretes jövő) alapján e konferenciára a hazai „filozófus céh” minden típusú műhelyből (legyen az felsőoktatási intézmény, akadémiai kutatóintézet, vagy éppen középiskolai katedra) érkeznek a különböző korszakokkal és részproblémákkal foglalkozó szakemberek, ezért semmiképpen sem szeretttük volna a témát csupán a ma élő „erényetikusok” munkásságának vizsgálatára szűkíteni. Ráadásul a konferenciasorozat Whiteheadtól kölcsönzött általános címe: *Lábjegyzetek Platónhoz*

is a kutatások minden irányban és minden korra történő kiterjesztésére ösztönzött bennünket. Most is és az előző évben is arra törekedtünk, hogy az egyes konferenciák témájaként mindig olyan fogalmakat jelöljünk ki, amelyek első előfordulási helye természetesen Platónnál található, de amelyek nagy tematikus érdeklődésre számíthattak a filozófiatörténet későbbi korszakaiban. Így került sor a tavalyi konferencián a *szerelem* fogalmának vizsgálatára, és így választottuk ki idén az *erény* fogalmát.

Végül talán mégsem tűnik feleslegesnek, hogy e rövid kis bevezetőben említést tettünk két jelentős mai filozófusról, André Comte-Sponville-ről és Alasdair Macintyre-ről. Véleményünk szerint ugyanis mindkettejük munkássága nagyszabású hozzájárulás az erényekre vonatkozó mai kutatásokhoz, amelyeket figyelembe vettünk mind a konferencia szervezése, mind pedig a kötet szerkesztése során. Törekvéseiket leginkább a francia filozófus szavaival lehetne felidézni. Eszerint nekünk, a nyugati civilizáció gyermekeinek a változó világ körülményeihez való alkalmazkodásunk során nem annyira új értékek kitalálására van szükségünk, mint inkább „új hűsége a régi értékekhez”. Kimondva vagy kimondatlanul erre a gondolatra reflektál kötetünk szinte valamennyi szövege, illetve erre a gondolatra utaltak a konferencia során megfogalmazott azon kérdések is, melyek a hagyományos erkölcsi fogalmak lehetséges voltát, vagy éppen ellehetetlenülését firtatták.

Jelen kötet tehát az SZTE BTK Filozófia Tanszék és az MFT szervezésében Szegeden, 2003. május 15-én és 16-án megtartott, *Lábjegyzetek Platónhoz: Az erény* című tanévzáró konferencia szerkesztett anyagát tartalmazza. A szerkesztés során eltértünk az előadások elhangzásának sorrendjétől, s egyfajta tematikus és időrendi elrendezést eszközöltünk¹. Megköszönve a konferencia előadóinak, (a kötet szerzőinek) munkáját, abban a reményben tesszük közzé az erény(ek)ről szóló könyvünket, hogy számot tarthatunk az olvasók érdeklődésére.

---

¹ A szövegek jegyzetanyagának jelzetelesét egységesítettük, s mindenütt lábjegyzetként helyeztük el. A kötetben előforduló idegen szavakat kurziváltuk. A szövegekben idézett görög kifejezéseket, ahol egy-egy szót idéz a szerző, magyar fonetikus átírásban, kurziválva közöljük. Hosszabb szövegek esetében a *Chicago Manual of Style* (Chicago, University of Chicago Press. 2000. 14th edition) alapján végeztük el az átírást, kiküszöbölendő az ékezetes görög szöveg esetleges hibás megadását, illetve a magyar fonetikus átírás pontos szabályainak hiányosságait.

(α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω rendre a b g d e z ê th i k l m n x o p r s t u p h ch ps ô)